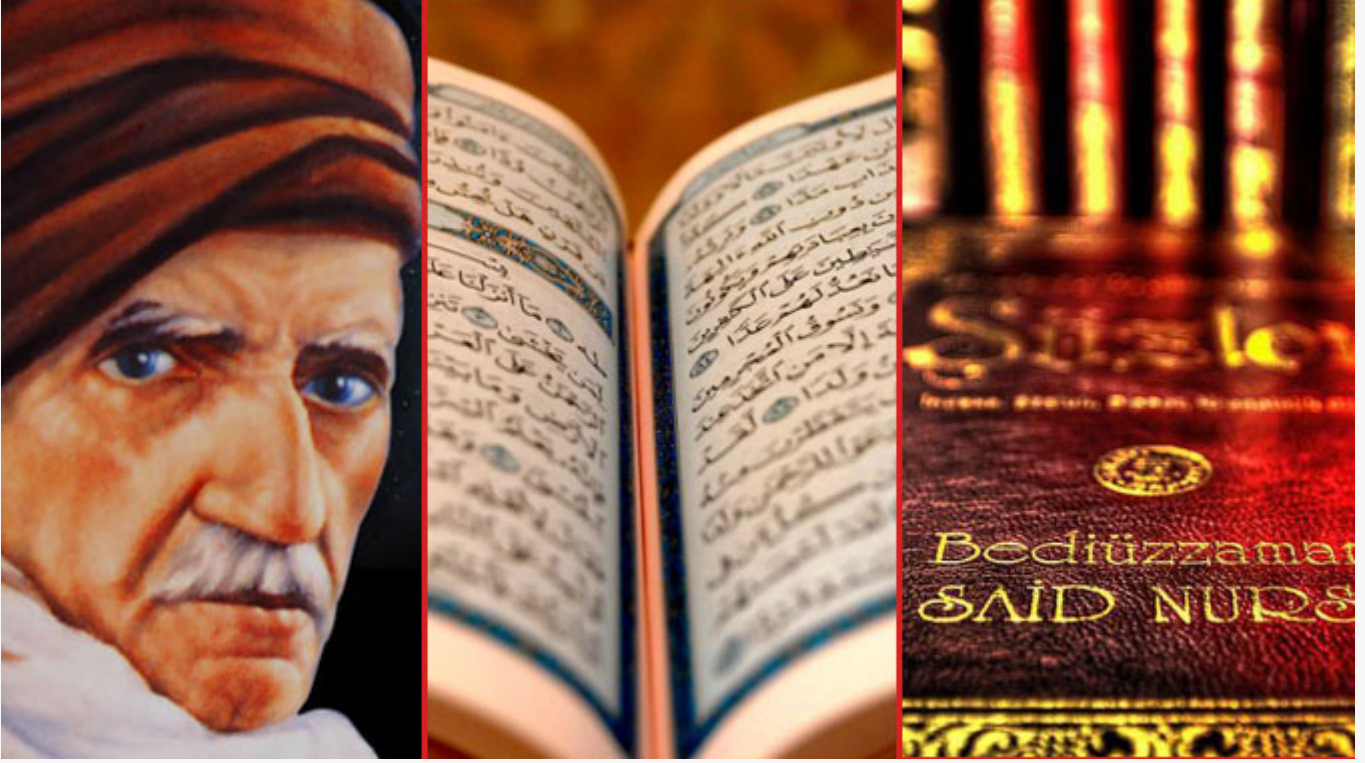

Belâgat ve Risale-i Nur

Lügâtte, ıstılahî/terminolojik anlamıyla, “edebiyatta, konuyu bütün yönleriyle kavrayarak, hiçbir yanlış ve eksik anlayışa yer bırakmayan, (efradını câmi’, ağıyârını mâni’) ayrıca bir yoruma ihtiyaç bırakmayacak derecede, yapmacılıktan/tasannu’dan uzak, mütenasip/düzgün anlatma san’atı” olarak tarif edilir ilm-i Belâgat. Meşhur Belâgat âlimi Ebû Bekir Muhammed es-Sekkâkî (ö. 626/1229)’nin Miftâhu’l-Ulûm adlı meşhur eserinde inceliklerini şerh ettiği üzere Belâgat ilmi, Beyân, Me’ânî ve Bed’î olmak üzere üç kısma ayrılır.

1- Beyân: Kişiye, maksadını farklı söz ve usûllerle ifade edebilme imkânı kazandıran ilim dalıdır. Bu da kendi içinde üç kısımda incelenir:

Mecâz: Kelimeleri gerçek anlamı dışında kullanma san’atı.

Kinâye: Bir sözü, gerçek mânâsına da gelebilecek şekilde, başka bir mânâda kullanma san’atı.

Teşbih: Benzetme san’atı.

İstiâre: Kelimeyi, hakiki mânâsı ile mecâz mânâsı arasında ilgi ve benzerlik kurarak kullanma san’atı.

2- Me’ânî: (Mânâlar ilmi) Kelâmın, muktezâ-yı hâl ve makama uygun olmasını inceleyen ilim dalıdır.

Altı kısımda incelenir:

- * Haber ve İnşâ (Bildirme ve dilek)
- * Zikr ve Hazf (Söylemek ve gizlemek)
- * Taktîm ve Te’hîr (Öne almak ve sonraya bırakmak)
- * Kasr (Tahsis etmek)
- * Vasl ve Fasl (Bağlama ve ayırma)

* İcaz, İtnâb ve Müsâvât (sözü kısaltma, sözü uzatma, eşitlik)

3- Bedî’ ilmi ise, Arabî-edebî terkiplerden bahseder. Kısaca; kelâmın lafız ve mânâ ile ilgili bazı sanatlar ile süslenmesini öğreten ilim dalıdır.

Belâgat’la ilgili, Hz. Ali’ye (ra) nisbet edilen: “Söyleyene değil, ‘söylenene’ bak!” sözünü tekmi için, Belâgat’ın esasını tarif ederken, “Kim, kime; ne için ve ne makamda söylemiş?” sorularının tamamına cevap teşkil edebiliyorsa işte o, ‘kelâm-i belîğ’ şartlarını hâiz olduğunu söyler Üstâd Bediüzzaman Hazretleri.

Muhâkemât, Unsuru’l-Belâgat’te konuyla ilgili şu enfes tarifini yapar: “Kelâm-ı belîğ, ilim denilen çömlerle pişirilen ve hikmet denilen büyük küplerde duran ve fehim denilen süzgeçle süzülen âb-ı hayat gibi bir mânâyı, zürefa denilen sâkîler döndürüp efkâr içere; esrârda temeşşâ etmekle hissiyatı ihtizaza getiren kelâmdır.”

Yirmi Beşinci Söz’de ise bunu örneklendirirken: “Kur’ân, başka kelâmlarla kâbil-i kıyas olamaz. Çünkü, kelâmın tabakaları, ulviyet ve kuvvet ve hüsn-ü cemâl cihetinden dört menbâ var: Biri mütekellim, biri muhatap, biri maksad, biri makamdır. Ediblerin, yanlış olarak, ‘yalnız makam’ gösterdikleri gibi değildir. Öyle ise, sözde ‘Kim söylemiş? Kime söylemiş? Ne için söylemiş? Ne makamda söylemiş?’ ise bak. Yalnız söze bakıp durma. Mâdem kelâm, kuvvetini, hüsnünü bu dört menbâdan alır; Kur’ân’ın menbâna dikkat edilse, Kur’ân’ın derece-i belâgatı, ulviyet ve hüsnü anlaşılır. Evet, mâdem kelâm, mütekellime bakıyor. Eğer o kelâm emir ve nehiy ise, mütekellimin derecesine göre irâde ve kudreti de tazammun eder. O vakit söz mukâvemet-sûz olur, maddî elektrik gibi tesir eder; kelâmın ulviyet ve kuvveti o nisbette tezâyüd eder. Meselâ, [Hûd Sûresi: 44. âyet] yani ‘Yâ arz! Vazifen bitti; suyunu yut. Yâ semâ! Hâcet kalmadı; yağmuru kes.’ Meselâ, [Fussilet Sûresi: 11. âyet] yani, ‘Yâ arz, yâ semâ! İster istemez geliniz, hikmet ve kudretime râm olunuz. Ademden çıkıp, vücudda meşhergâh-ı san’atıma geliniz’ dedi. Onlar da, ‘Biz kemâl-i itaatle geliyoruz. Bize gösterdiğin her vazifeyi Sen’in kuvvetinle göreceğiz.’ İşte kuvvet ve irâdeyi tazammun eden hakikî ve nâfiz şu emirlerin kuvvet ve ulviyetine bak, sonra insanların, [‘Ey Arz, sâkin ol, hareketinden vazgeç, dur artık! Ey Semâ, sen de paramparça ol! Ve Ey Kıyamet, artık gel ve de kop!’] gibi sûret-i emirde cemâdâta hezeyanvârî muhâveresi hiç o iki emre kâbil-i kıyas olabilir mi? Evet, temennîden neş’et eden arzular ve o arzulardan neş’et eden fuzûliyâne emirler nerede, hakikat-i âmiriyetle muttasıf bir âminin iş başında hakikat-i emri nerede? Evet, emr-i nâfiz, büyük bir âminin mutî ve büyük bir ordusuna “Arş!” emri nerede? Ve şöyle bir emir, âdi bir neferden işitilse—iki emir sûreten bir iken, mânen bir neferle bir ordu kumandanı kadar farkı var..” şeklinde konuyu açıklığa kavuşturuyordu.

Yani Bediüzzaman; zannedildiği ve pek çok şâirin yanlış olarak zannettiği gibi; Belâgat, sadece sözü süsleme, parlak gösterme san’atı olmadığını, Belâgat’ın bu çeşit “tezyinat” dışında başka pek çok unsurunun var olduğunu, bir sözün ya da kelâmın belîğ olabilmesi için söz konusu şartları da taşıması gerektiğini söyler ve Unsuru’l-Belâgat’te bunu tamamıyla, bütün yönleriyle, tafsilatıyla vuzûha kavuşturur, hem de örneklerini verir.

Orhan Ali YILMAZ 22 Ağustos 2015, Cumartesi